

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-42-9>

УДК 338.2

ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА БУДІВЕЛЬНОЇ ГАЛУЗІ В УМОВАХ ВИКЛИКІВ І ЗАГРОЗ ВОЄННОГО СТАНУ

ECONOMIC SECURITY OF THE CONSTRUCTION INDUSTRY UNDER THE CHALLENGES AND THREATS OF THE MARTIAL STATE

Коба Олена Вікторівна

кандидат технічних наук, доцент,
Національний університет «Полтавська політехніка
імені Юрія Кондратюка»
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1914-3119>

Koba Olena

Yuri Kondratyuk Potava Polytechnic National University

Стаття присвячена актуальним питанням забезпечення економічної безпеки будівельної галузі України в умовах воєнного стану. Проаналізовано збитки, завдані економіці України з моменту широкомасштабного вторгнення РФ. З'ясовано проблеми діяльності будівельних підприємств (зруйнована інфраструктура, втрата логістичних зв'язків, призупинення діяльності багатьох підприємств, недостатність фінансових ресурсів, зниження трудового потенціалу, попиту, платоспроможності населення), які потребують розв'язання задля швидкого відновлення та забезпечення економічного зростання економіки країни. Визначено виклики та загрози економічній безпеці будівельної галузі України, пов'язані з воєнним станом. Окреслено заходи для посилення економічної безпеки діючих будівельних підприємств в сучасних умовах.

Ключові слова: воєнний стан, виклики, загрози, будівельна галузь, економічна безпека.

The article is devoted to topical issues of ensuring the economic security of the construction industry of Ukraine under martial law. Actual threats and risks to the economic security of the construction industry of Ukraine were determined and the possibilities of overcoming them were investigated. The losses and damages caused to the economy of Ukraine since the large-scale invasion of the Russian Federation were analyzed, determined with the help of video or photo materials obtained within the framework of the project "Russia will pay", organized by the KSE Institute (Kyiv School of Economics) with the support of the Ministries of Economy, on the reintegration of temporarily occupied territories of Ukraine, infrastructure of Ukraine and the Office of the President of Ukraine. It was found that the activity of construction enterprises takes place in the conditions of a change in the structure of material production, the destruction of the basic branches of the economy, the disruption of economic ties, the loss of markets for raw materials, labor, the resource base, logistic connections, destroyed infrastructure, the suspension of the activities of many enterprises, decrease in the labor potential, demand and solvency of the population, insufficient financial resources, violation of the legal mechanism of taxation. It was determined that the state of war causes specific challenges and threats to the economic security of the construction industry of Ukraine, which need to be overcome in order to quickly restore and ensure the economic growth of the country's economy. It has been established that in order to strengthen the economic security of existing construction enterprises, it is necessary to modernize the construction industry, continue the introduction of advanced technologies, attract international investors, foreign specialists to strengthen the personnel potential of construction enterprises, strengthen control over the use of funds, continue standardization and rationing of construction products.

Keywords: martial law, challenges, threats, construction industry, economic security.

Постановка проблеми. Воєнний стан, в якому перебуває Україна з 24 лютого 2022 року, обумовлює нові виклики і посилює існуючі загрози економічній безпеці країни. Наявність великої кількості внутрішньо пере-

мічених осіб, які потребують соціальної допомоги, руйнування інфраструктури, скорочення обсягів діяльності усіх секторів економіки, зниження трудового потенціалу через відтік кадрів за кордон, внаслідок мобілізації, інші

несприятливі обставини, з якими стикається зараз Україна потребують особливого підходу до розв'язання проблеми забезпечення економічної безпеки як країни в цілому, так і окремих галузей економіки, зокрема будівельної.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Визначенню ризиків і загроз економічної безпеки підприємств будівельної галузі присвячені наукові праці багатьох вітчизняних вчених, зокрема Болілої Н. В., Волинець І. Г., Дмитренко В. І., Гордієнко Н. І., Азарової Т. В., Зіненка К. А., Дяченко К. С., Ковтуненко К. В., Коробчинського О. Л., Момот Т. В., Пирятинської І. В., Федосової О. В., Чорної М. В. та ін.

Дмитренко В. І. виділяє такі специфічними для підприємств будівельної галузі внутрішні та зовнішні загрози: нанесення збитку об'єкту будівництва, техніці, псування товарно-матеріальних цінностей; нанесення шкоди персоналу; загроза появи браку; загострення конкуренції; недобросовісна конкуренція; монополізація ринку великими будівельними компаніями; корупційні відносини при розподілі державних замовлень; комерційний підкуп при отриманні замовлень [1].

Узагальнюючи дослідження науковців, Волинець І. Р. до внутрішніх загроз економічній безпеці підприємств будівельної галузі відносить: зростання зносу основних засобів більшості будівельних підприємств; невідповідність цілей; низьку кваліфікацію управлінського персоналу; зростання плинності кадрів; неефективне управління активами та капіталом; тривалий термін оборотності оборотних коштів; невмотивовану поведінку персоналу; хибну збутову політику; низьку конкурентоспроможність будівельної продукції. Як зовнішні загрози автор виділяє: політичну нестабільність; недосконалість чинного законодавства; кризовий стан національної економіки; розвиток тіньового сектору у сфері будівництва; високий рівень інфляції; зміну валютного курсу; високий рівень кредитних ставок; низьку купівельну спроможність населення; нестачу інвестицій і якісних вітчизняних будматеріалів; енергетичну залежність від інших держав; військові конфлікти, стихійні лиха тощо [2].

Боліла Н. І. до даного переліку додає наступні внутрішні (ризикована політика фінансування; сезонні коливання у сфері будівництва; прості обладнання; зниження якості кадрового потенціалу) та зовнішні загрози (кризовий стан національної економіки; зниження кількості та якості трудових ресурсів; слабе технічне регулювання; нена-

лежне виконання договорів постачальниками; неритмічність постачання; високий рівень цін; розрив договірних відносин замовниками [3].

Ковтуненко К. В., Філіппенкова А. І. [4] додатково виділяють як специфічні для будівельних підприємств загрози – некваліфіковане здійснення обліку та некваліфіковане проведення аудиту.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Аналіз публікацій науковців доводить наявність змістовних робіт, присвячених всебічному вивченню характерних для будівельної галузі загроз економічній безпеці та їх систематизації. Проте він свідчить про відсутність серед них досліджень викликів і загроз, які виникають в умовах воєнного стану, що обумовлює актуальність наукових розробок в цьому напрямку.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Мета роботи полягає в дослідженні викликів та загроз економічній безпеці будівельної галузі України в умовах воєнного стану та визначенні заходів, потрібних для їх подолання.

Виклад основного матеріалу дослідження. Будівельна галузь є тією сферою економіки, що має забезпечити відновлення зруйнованої під час війни інфраструктури, відбудову та будівництво житла, створити нові робочі місця для населення, формувати надходження до місцевих бюджетів. Адаже за оцінками національних та міжнародних експертних інститутів у 2022 році втрати ВВП України внаслідок військової агресії росії можуть становити 30–50% [5]. Результат цього – зменшення рівня доходів державного та місцевих бюджетів з одночасним зростанням видатків, в першу чергу, – на оборону.

За шість місяців після повномасштабного вторгнення РФ в Україну було завдано збитків довіллю на суму 395 млрд грн. Сума прямих збитків інфраструктури України станом на 22 серпня 2022 року зросла до \$ 113.5 млрд (і це лише задокументовані за допомогою відео або фотоматеріалів, одержаних в межах проекту «Росія заплатить», організованого KSE Institute (Kyiv School of Economics) за підтримки Міністерств економіки, з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України, інфраструктури України та Офісу Президента України, втрати) [6].

Найбільша частка в цій сумі – це збитки житлового фонду. Внаслідок бойових дій зруйновано та/або пошкоджено 131.3 тисячі житлових будинків на \$ 47.8 млрд. На другому місці – збитки інфраструктури, які продовжу-

ють зростати, і станом на 22 серпня 2022 року складають \$ 35.1 млрд. Внаслідок бойових дій пошкоджено або зруйновано 311 мостів та мостових переправ, 24.8 тис. км доріг. За оцінкою експертів [7] збитки, завдані підприємствам та промисловості складають до \$ 9.5 млрд, сфері освіти – до \$ 3.9 млрд та транспорту – до \$ 3 млрд, до того ж вони постійно зростають через збільшення кількості пошкоджених та зруйнованих об'єктів. Внаслідок війни українці вже втратили понад 188 тисяч легкових авто, загальна сума збитків від чого складає \$ 1.7 млрд. Станом на 22.08.2022 р. в Україні пошкоджено, зруйновано або захоплено 798 дитячих садочків, 1492 заклади середньої, передвищої та вищої освіти, 934 медичних заклади, 388 підприємств, 511 адміністративних будівель, 19 аеропортів та 2 порти, 77 релігійних та 715 культурних споруд.

Непрямі втрати галузей складають \$ 129.7 млрд. Мінімальні потреби у відновлення галузей наближаються до \$ 200 млрд. Ця оцінка не враховує загальних потреб на відновлення економіки, додаткових потреб на модернізацію активів, які не зазнали пошкоджень та руйнувань. За оцінками Уряду України, з урахуванням цих категорій, загальна потреба у фінансуванні відновлення складає 750 млрд дол.

Негативними реаліями сьогодення є: зміни у структурі матеріального виробництва, руйнування базових галузей економіки; порушення економічних зв'язків; втрата ринків сировини, праці, ресурсної бази; порушення правового механізму оподаткування тощо [8].

Незважаючи на надзвичайно складні умови діяльності під час воєнного стану, бізнес України, зокрема будівельний, продовжує функціонувати та розвиватися. Так, з моменту повномасштабного вторгнення РФ в Україну було зареєстровано майже 7800 нових суб'єктів господарювання, з яких 1020 є суб'єктами підприємницької діяльності – фізичними особами та понад 6776 – суб'єктами підприємницької діяльності – юридичними особами. У будівельній галузі станом на 1 липня з початку 2022 року зареєстровано 86 нових суб'єктів підприємницької діяльності – юридичних осіб [9] і 88 – суб'єктів підприємницької діяльності – фізичних осіб [10]. Забудовники вже станом на 6 квітня 2022 року відновили будівництво 427 житлових комплексів. 80% відновлених будівництв знаходяться у Вінницькій, Волинській, Івано-Франківській, Львівській, Тернопільській, Хмельницькій, Черкаській,

Чернівецькій та Закарпатській областях [11]. У Києві частково відновили роботу будівельні компанії, на які припадає близько 80% столичного ринку нерухомості, а саме: Київміськбуд, КАН девелопмент, Інтергал-буд, Stolitsa Group, ПІЄЛ, Perfect Group, Saga Development, Status Group, GEOS, "Ковальський", DIM, A Development та City One Development.

Зараз діяльність будівельних підприємств в Україні відбувається в умовах нових викликів та загроз, пов'язаних з воєнним станом, зокрема:

- посилення економічної невизначеності через ведення бойових дій;
 - погіршення умов роботи через зупинку та/або фізичного знищення підприємств;
 - руйнування інфраструктури;
 - зменшення кількості економічно активного населення, залученого до створення доданої вартості;
 - зменшення попиту в регіонах ведення бойових дій та прилеглих до них територій через відтік населення;
 - фізичної неможливості ведення бізнесу на території бойових дій;
 - порушення логістичних ланцюжків;
 - прискорення темпів інфляції та зростання цін виробників;
 - розбалансування фінансової системи;
 - посилення кіберзагроз для економіки;
 - пошкодження техніки, об'єкта будівництва;
 - псування товарно-матеріальних цінностей, що зберігаються безпосередньо на будівельних майданчиках;
 - зниження якості виконуваних робіт, рівня керованості процесом будівництва на віддалених об'єктах;
 - зростання транспортних ризиків тощо.
- У зв'язку з чим необхідні заходи, що сприятимуть посиленню економічної безпеки діючих будівельних підприємств, а саме:
- модернізація будівельної галузі;
 - впровадження передових технологій та матеріалів у будівництво, розширення інфраструктури будівельного виробництва в інвестиційній, науково-інноваційній, інституційній сферах;
 - залучення для відбудови країни інвестицій міжнародних донорів та гуманітарних іноземних місій;
 - забезпечення контролю і прозорого використання коштів;
 - спрощення процедур документального погодження відбудови об'єктів критичної інфраструктури;

- залучення іноземних фахівців для посилення кадрового потенціалу будівельних підприємств;
- подальше удосконалення стандартизації будівельної продукції;
- ефективне кредитування будівельних проектів.

Висновки. Діяльність будівельних підприємств в окремих регіонах країни поновлена, пошук шляхів відновлення України розпо-

чато. Ліквідація наслідків руйнування країни призведе до стрімкого розвитку будівельної сфери, що, в свою чергу, дасть поштовх розвитку всіх дотичних до будівництва галузей. Роль будівельної галузі у процесі відновлення країни є вирішальною. Це вимагає розробки механізму впровадження заходів, необхідних для розвитку будівельної сфери, що має стати предметом подальших досліджень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Дмитренко В. І. Загрози розвитку підприємств будівельної галузі: теоретичний аспект. *Агросвіт*. 2020. № 11. С. 136–140.
2. Волинець І. Г. Класифікація загроз та шляхи забезпечення економічної безпеки будівельних підприємств. *Наукові записки Львівського університету бізнесу і права*. 2020. Вип. 24. С. 4–9.
3. Боліла Н. В., Гусарова Л. В. Класифікація та систематизація загроз економічної безпеки будівельних підприємств. *Шляхи підвищення ефективності будівництва в умовах формування ринкових відносин*. 2019. Вип. 40. С. 40–45.
4. Ковтуненко К. В., Філіппенкова А. І. Специфічні види загроз та особливості організації забезпечення фінансово-економічної безпеки будівельних підприємств. *Проблеми ринку та розвитку регіонів України в XXI столітті* : матеріали V Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф., м. Одеса, 10–12 грудня 2014 р. Одеса, 2014. С. 20–22.
5. Проект Плану відновлення України / Національна рада з відновлення України від наслідків війни. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/recoveryrada/ua/functioning-of-the-financial-system.pdf> (дата звернення: 26.08.2022).
6. Коробцова Д. В. Правове забезпечення фінансової безпеки держави в умовах воєнного стану. *Аналітично-порівняльне правознавство*. URL: <http://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/261779/258188> (дата звернення: 26.08.2022).
7. KSE Institute (аналітичний центр при Київській школі економіки) URL: <https://kse.ua/ua/about-the-school/news/kse-spilno-z-ministerstvom-ekonomiki-ta-ofisom-prezidenta-zapuskaye-sayt-dlya-zboru-danih-pro-zbitki-paneseni-ukrayini-u-viyni/> (дата звернення: 26.08.2022).
8. Росія заплатить: проект KSE Institute спільно з Офісом Президента України, Міністерством економіки. URL: <https://kse.ua/ua/russia-will-pay/> (дата звернення: 26.08.2022).
9. Кількість зареєстрованих фізичних осіб-підприємців за видами економічної діяльності на 01 липня 2022 року / Державна служба статистики України. URL: https://ukrstat.gov.ua/edrpo/ukr/EDRPU_2022/fop_kved/arh_kzf_kved_22.htm (дата звернення: 26.08.2022).
10. Кількість зареєстрованих юридичних осіб за видами економічної діяльності на 01 липня 2022 року / Державна служба статистики України. URL: https://ukrstat.gov.ua/edrpo/ukr/EDRPU_2022/kved/arh_kved_22.htm (дата звернення: 26.08.2022).
11. Де в Україні відновили будівництво житла. URL: <https://lun.ua/> (дата звернення: 26.08.2022).

REFERENCES:

1. Dmytrenko V. I. (2020) Zahrozy rozvytku pidpriemstv budivelnoi haluzi: teoretychnyi aspekt. [Threats to the development of enterprises in the construction industry: theoretical aspect]. *Ahrosvit – Agroworld*, 11, 136–140. (in Ukrainian)
2. Volynets I. H. (2020) Klasyfikatsiia zahroz ta shliakhy zabezpechennia ekonomichnoi bezpeky budivelnykh pidpriemstv [Classification of threats and ways to ensure the economic security of construction enterprises]. *Naukovi zapysky Lvivskoho universytetu biznesu i prava – Scientific notes of the Lviv University of Business and Law*, 24, 4–9. (in Ukrainian)
3. Bolila N. V., Husarova L. V. (2019) Klasyfikatsiia ta systematyzatsiia zahroz ekonomichnoi bezpeky budivelnykh pidpriemstv [Classification and systematization of threats to the economic security of construction enterprises.]. *Shliakhy pidvyshchennia efektyvnosti budivnytstva v umovakh formuvannia rynkovykh vidnosyn – Ways to increase the efficiency of construction in the conditions of the formation of market relations*, 40, 40–45. (in Ukrainian)

4. Kovtunenکو K. V., Filippenkova A. I. (2014) Spetsyfichni vydy zahroz ta osoblyvosti orhanizatsii zabezpechenia finansovo-ekonomichnoi bezpeky budivelnnykh pidpriemstv [Specific types of threats and features of the organization of ensuring financial and economic security of construction enterprises]. *Problemy rynku ta rozvytku rehioniv Ukrainy v XXI stolitti: materialy V Mizhnar. nauk.-prakt. internet-konf. – Problems of the market and development of the regions of Ukraine in the 21st century: materials of the 5th International science and practice internet conference*, Odesa, December 10–12, 20–22. (in Ukrainian)
5. Proekt Planu vidnovlennia Ukrainy [Draft Plan for the Recovery of Ukraine] / Natsionalna rada z vidnovlennia Ukrainy vid naslidkiv viiny – National Council for the Reconstruction of Ukraine after the Consequences of the War. Available at: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/recoveryrada/ua/functioning-of-the-financial-system.pdf> (last accessed 2022/08/26). (in Ukrainian)
6. Korobtsova D.V. (2022) Pravove zabezpechennia finansovoi bezpeky derzhavy v umovakh voiennoho stanu [Legal provision of the financial security of the state in conditions of martial law]. *Analitychno-porivnialne pravoznavstvo – Analytical and comparative jurisprudence*. Available at: <http://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/261779/258188> (last accessed 2022/08/26). (in Ukrainian)
7. KSE Institute (analytychnyi tsentr pry Kyivskii shkoli ekonomiky [KSE Institute (analytical center at the Kyiv School of Economics)]. Available at: <https://kse.ua/ua/about-the-school/news/kse-spilno-z-ministerstvom-ekonomiki-ta-ofisom-prezidenta-zapuskaye-sayt-dlya-zboru-danih-pro-zbitki-naneseni-ukrayini-u-viyni/> (last accessed 2022/08/26). (in Ukrainian)
8. Rosiia zaplatyt: proekt KSE Institute spilno z Ofisom Prezydenta Ukrainy, Ministerstvom ekonomiky [Russia will pay: the KSE Institute project jointly with the Office of the President of Ukraine, the Ministry of Economy]. Available at: <https://kse.ua/ua/russia-will-pay/> (last accessed 2022/08/26). (in Ukrainian)
9. Kilkist zareiestrovanykh fizychnykh osib-pidpriemstiv za vydamy ekonomichnoi diialnosti na 01 lypnia 2022 roku [Number of registered natural persons-entrepreneurs by types of economic activity as of July 1, 2022] / Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy – State Statistics Service of Ukraine. Available at: https://ukrstat.gov.ua/edrpoj/ukr/EDRPU_2022/fop_kved/arh_kzf_kved_22.htm (last accessed 2022/08/26). (in Ukrainian)
10. Kilkist zareiestrovanykh yurydychnykh osib za vydamy ekonomichnoi diialnosti na 01 lypnia 2022 roku [Number of registered legal entities by types of economic activity as of July 1, 2022] / Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy – State Statistics Service of Ukraine. : https://ukrstat.gov.ua/edrpoj/ukr/EDRPU_2022/kved/arh_kved_22.htm (last accessed 2022/08/26). (in Ukrainian)
11. De v Ukraini vidnovyly budivnytstvo zhytla [Where in Ukraine housing construction resumed]. Available at: <https://lun.ua/> (last accessed 2022/08/26). (in Ukrainian)